Євгеній Мазур

МОНЕТНІ СИСТЕМИ В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ

У розвиненому рабовласницькому суспільстві епохи Античності в примітивній формі проявляються всі п'ять функцій грошей: міра вартості, засіб обігу, засіб накопичення, засіб платежу, світові гроші. Природно, що остання функція була ще слабо розвинена і про її появу можна говорити лише з часу встановлення держави Олександра Македонського або навіть із періоду утворення Римської імперії. З появою монети гроші ще можуть не брати участь в обміні, але вже служать мірою вартості продуктів і товарів. Спочатку гроші з'являються на внутрішньому ринку й тільки пізніше – на зовнішньому. Якщо гроші знову набувають значення злитків металу, то вони вже не можуть бути знаком вартості. У Стародавньому світі гроші слугували засобом накопичення, про що свідчать часті знахідки монетних скарбів, а також і великі грошові суми, що були в окремих приватних осіб у Греції й Римі. Вимірювання вартості товару – основна функція грошей. Товар виражає свою вартість в певній кількості срібла або золота, яка повинна бути виміряна. Так виникає необхідність в одиниці виміру грошей, тобто певна вагова кількість грошового металу [5, с. 100].

Спочатку грошові одиниці відповідали ваговим одиницям. Так було в Античну добу й у Середні віки. Але поступово, на основі раніше існуючих вагових систем, виникають різні грошові системи. Під монетною системою ми розуміємо систему постійного співвідношення монетних одиниць-номіналів. Так, монети в стародавніх державах карбувалися в певних одиницях ваги. Якщо рахунковою (ваговою) одиницею служить драхма, то інші номінали були в одну, дві, чотири, десять або в 1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/6 і т.д. одиниці. Ця, із часом розвинена, система номіналів полегшила лічбу й розрахунок, прискорила процес обміну. У Греції вагових монетних систем було менше, ніж держав-полісів. Сусідні міста запозичували монетні системи найбільш економічно розвинених держав. Це спрощувало розвиток торговельних зв'язків між сусідніми полісами [6, с. 86].

У багатьох античних письменників ми зустрічаємо чимало згадок про грошові розрахунки, про перехід з однієї монетної системи на іншу, про окремі монетні одиниці, що вживалися в тому чи іншому місті. Такими відомостями багаті твори Лісія, Демосфена, Ксенофонта та інших грецьких письменників. Зустрічається подібний матеріал і в різних торгових документах. Особливу цінність мають спеціальні державні постанови – грошові декрети. Історикам відомі два грошових декрети – міста Гортини на Криті й міста Ольвії. Ці епіграфічні пам'ятки дають можливість уявити характер грошового обігу, роль в обігу різних монетних металів, значення іноземних грошей в житті того чи іншого міста [1, с. 98].

У країнах Стародавнього Світу, зокрема Стародавній Греції та Стародавньому Римі, користувалися грошовими системами, що дістали назву античні монетні системи. Історичні джерела та археологічні матеріали свідчать про те, що на рубежі VIII–VII ст. до н.е. перші монети з'явилися на узбережжі Малої Азії в Лідії, а дещо пізніше аргоський цар Фейдон на о. Егіна почав карбувати власні монети, започаткувавши егінську монетну систему. До кінця XII – на початку VI ст. до н.е. більшість грецьких міст карбували власні монети [3, с. 112].

В основу грошово-монетних одиниць лягли загальні майже для всіх греків вагові одиниці та їх назви: талант, міна, статер, драхма, обол. Необхідно розрізняти два типи грецьких монетних систем: ті, які засновані на статері, і ті, які базувалися на драхмі. Монетні системи, для яких основним металом було золото або електра, фундувалися на статері, а «срібні» монетні системи, в основному, – на драхмі [3, с. 113].

Найстарішою монетною системою вважається мілетська (від назви міста Мілет). VII – початку V ст. до н.е. назва належить електровим монетам іонійського узбережжя (Мала Азія), яке знаходилося під владою лідійських царів. Статер в цій системі важив близько 14,25 р. На аверсі найбільш ранніх монет замість зображення були примітивні заглиблення, пізніше тут містилися ім'я царя й зображення голови лева. На реверсі було відсутнім чітке зображення, видно лише слід від металевих стрижнів у формі трьох вдавлених прямокутників. Поряд зі статером виготовлялися його половинки, але частіше – третини (тріті), шості частини (гекти), дванадцяті (гемігекти), а пізніше – й інші частини зі знаменниками, кратними 12, аж до 1/96. Після невдалого повстання союзних грецьких міст Малої Азії проти Персії в 494 р. до н.е. і розорення персами Мілета ця система занепала, хоча малоазійське електрове карбування тривало й пізніше [5, с. 101].

Одночасно з мілетськими статорами в обігу були значно важчі статери жокейської системи (за назвою м. Фокеї), вагою понад 16 г (VII – 30-ті рр. IV ст. до н.е.) – на лицьовій стороні цих монет був викарбуваний тюлень, грецька назва якого збігалася з назвою міста. За цією системою виготовлялися й електрові статери м. Кізика, т.зв. кізикіни, що мали велике значення в грошовому обігу Малої Азії й усієї Греції. Вони слугували засобом великих платежів і накопичення багатства.

У середині V ст. до н.е. монетний двір м. Кізика став філією афінського монетного двору для карбування електрових монет. І лише золоті монети Олександра Македонського витіснили їх із грошових ринків. Крім статера, у Кізику карбувалися ще гектари (1/6 частина) і більш дрібні частини статера – кізикіни були поширені не тільки в басейні Егейського й Мармурового морів, але й у Македонії, Фракії й басейні Чорного моря, зокрема в м. Ольвії. Тому не дивно, що ці монети знаходять на півдні України [6, с. 102].

До монетних систем, заснованих на срібні, належить егімська система (виникла майже одночасно з мілетською). По ній карбувалися переважно срібні статери (дидрахми – 2 драхми) вагою 12,14–14,55 р. На лицьовій стороні монет зображувалася сухопутна черепаха – емблема м. Егіни. Драхми (1/2 статера) і менші номінали (1/2, 1/6, 1/12 драхми) спершу випускалися рідше. Монети цієї системи були поширені за межами Егіни, зокрема в Аттиці. У кінці VII і VI ст. до н.е. власне карбування на основі егінської системи почали Кікладські острови, багато міст Північної й Середньої Греції та Пелопоннесу, м. Мегара, Беотійський союз міст, культові центри Дельфи й Олімпія. До них приєдналися також причорноморські міста (Ольвія, Пантікапей) [4, с. 230].

Евбейська монетна система, більш молода, ніж егінська, була поширена в Аттиці й Афінах із часу реформ Солона (594 г до н.е.), який замінив егінську грошову систему евбейською. Уже з середини VI ст. до н.е. за цією системою, названою евбейсько-аттичною, карбувалися тетрадрахми. З Аттики вони була занесена в Сицилію, зокрема в м. Сиракузи, на африканське узбережжя й на північ Греції. Панівне становище в тодішньому Античному світі вона посіла від часів Олександра Македонського (336–323 р. до н.е.) вже як аттична монетна система. Усі ринки тоді були заповнені золотими статорами, подвійними статерами й срібними монетами, переважно тетрадрахмами й драхмами аттичної системи [4, с. 231].

Із кінця VI ст. до н. е. афінські монети мали постійне зображення: на лицьовій стороні – голова Афіни в іонійському шоломі, на зворотному – сова. Із 336 р. до н.е. на срібних монетах Олександра Македонського на аверсі зображувався Геракл у левовій шкурі, на реверсі – Зевс на троні. Після смерті Олександра Македонського виникли нові монетні типи. У Греції, завойованій Римом, аттична драхма прирівнювалася до римського денарія [2, с. 87].

Коринфська монетна система була тотожна евбейській, але відрізнялася від неї тим, що статер в 8,72 г поділявся не на дві, як у аттичної, а на три драхми, тому драхма важила 2,91 р. Статери й драхми Коринфа випускалися з кінця VII ст. до н.е. до елліністичної епохи. На аверсі коринфських монет зображений Пегас, на реверсі – голова Афіни в коринфському шоломі [1, с. 113].

У V–IV ст. до н.е. коринфські статери стають найбільш поширеними монетами в західній частині грецького світу. В елліністичну епоху коринфська драхма знову набула втраченого значення. Драхма була улюбленою монетою на Пелопоннесі. Вищезгадані монетні системи були основними в Греції та елліністичних країнах. Однак, крім них, існувала низка й інших систем (фінікійська, абдерська, хіоська, родоська та ін.), які потребують окремого дослідження.

Список використаних джерел

1. Зубец А. Н. Истоки и история экономического роста / А. Н. Зубец. – М.: Экономика, 2014. – 463 с.
2. Матышак Ф. Древний Рим за пять денариев в день / Ф. Матышак. – М.: Вече, 2014. – 192 с.
3. Муравьева Л. А. Милиарисий / Л. А. Муравьева // Монеты и банкноты от античности до наших дней: происхождение и эволюция. – М.: Инфра-М, 2014. – С. 111–114.
4. Муравьева Л. А. Роль институциональных факторов в развитии экономики и финансов Древнего Рима / Л. А. Муравьева // Экономическая история: взгляд из XXI века. – М.: Инфра-М, 2015. – С. 226–244.
5. Муравьева Л. А. Экономика и финансы античного мира / Людмила Александрова Муравьева // История эволюции развития учета, анализа и аудита. – 2016. – № 1. – С. 99–111.
6. Яруллин Р. Р. История финансовой мысли. Ч. 1: Формирование финансовой мысли древнего мира / Р. Р. Яруллин. – М.: Финансы и статистика, 2014. – 148 с.

Леся Мельник

СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

Сучасна епоха – це епоха бурхливого розвитку науки і техніки, неконтрольованого зростання населення Землі, поступової деградації природного середовища під впливом негативних антропогенних чинників. В сучасних умовах швидкість науково-технічного прогресу на кілька порядків перевищує адаптаційні можливості існуючих живих організмів. Тому надзвичайно загострилися багато проблем, з-поміж яких головна – проблема взаємозв’язку суспільства і природи, людини і навколишнього середовища. Все це призводить до порушення екологічної рівноваги, що складалася протягом тривалого часу, і спричинює появу екологічної кризи, небезпечної для людей і довкілля.

Мета статті – розкрити сучасні екологічні проблеми України, визначити основні джерела забруднення навколишнього середовища, вказати на шляхи гармонізації відносин суспільства і природи.

Зростаючий антропогенний вплив на навколишнє середовище, його забруднення різними відходами виробництва поряд із надмірним використання природних ресурсів, стали предметом широкого обговорення і всебічного вивчення [1]. Найбільший антропогенний вплив на навколишнє середовище в сучасну епоху чинять транспорт,